

Stara Łomża i jej okolice w czasach św. Brunona z Kwerfurtu

- Stara Łomża jest intrygująca - oceniają historycy i archeolodzy, którzy spotkali się na konferencji popularno-naukowej pt. „Stara Łomża i jej okolice w czasach św. Brunona z Kwerfurtu”. Konferencję, w 1017. rocznicę śmierci świętego, zorganizował Wójt Gminy Łomża Piotr Kłys.

Naukowcy, profesorowie z Uniwersytetu Adama Mickiewicza w Poznaniu, doktorzy z Wydziału Archeologii Uniwersytetu Warszawskiego oraz archeolodzy prezentowali swoje badania i spostrzeżenia dotyczące Kościoła w czasach Brunona z Kwerfurtu, jego piśmiennictwa, a także wyniki dotychczasowych badań w Starej Łomży i w mieście Łomża. Konferencję otworzył wójt gminy Łomża Piotr Kłys.

- Stara Łomża w dokumentach pisanych pojawia się w 1410 roku - już jako „stara” w odróżnieniu od „nowej”, „młodej” Łomży - obecnego miasta, które w dokumentach pisanych wzmiankowane jest po raz pierwszy zaledwie 10 lat wcześniej - w 1400 roku. Co ważne Stara Łomża została wymieniona w 1410 roku w spisie wsi (obok Siemień, Podgórze, Gielczyna, Konarzyc, Kupisk, Jednaczewa i Łomżycy) przynależnych do parafii nowego kościoła w Łomży. Parafia ta właśnie w 1410 roku została przeniesiona z kościoła w Starej Łomży. W takim razie, kiedy ten kościół w Starej Łomży zbudowano? - pytał Wójt Piotr Kłys wskazując, że Leon Rzecznowski, autor pierwszej pracy o historii miasta wydanej w 1861 r., opisał tablicę, która wówczas wisiała w obecnej Katedrze z napisem: Ecclesia Lomzensis, erecta in Stara Łomża circa annum 1000, crescente fide in Mazovia (tłumaczenie: Kościół Łomżyński, powstał w Starej Łomży około roku 1000, ze wzrostem wiary na Mazowszu).

Uzupełnieniem może być legenda przekazywana przez pokolenia o tym, że kościół w Starej Łomży miał założyć św. Brunon z Kwerfurtu. Ten niemiecki biskup, który w 1002 roku od papieża Sylwestra II otrzymał polecenie udania się do Polski, aby stąd ewangelizować Prusów, zginął śmiercią męczeńską, wraz z osiemnastoma towarzyszami, 9 marca 1009 roku gdzieś na pograniczu Prus, Litwy i Rusi. Zatem nieco na północny-wschód od Starej Łomży.

- Czy faktycznie św. Brunon mógł być w Starej Łomży? Czy wówczas była Stara Łomża? - pytał Wójt Kłys oczekując, że rozważania historyków, a przede wszystkim wznowione w Starej Łomży badania archeologiczne, dadzą odpowiedź na te pytania.

Także ksiądz biskup Janusz Stepnowski, który objął patronat honorowy nad konferencją, wskazywał, że misja świętego Brunona, który jest patronem Diecezji Łomżyńskiej, nie jest do końca wyjaśniona.

- Tych przekazów historycznych jest niewiele, nawet nie wiemy, gdzie dokładnie został pochowany, gdzie zostało złożone jego ciało po śmierci. Chcemy uhonorować tę postać i przybliżyć ją naszym mieszkańcom przez badania historyczne naszego Wzgórza Świętego Wawrzyńca, które zapewne było związane z postacią Świętego Brunona oraz to, że Łomża też była na trasie jego pracy jako misjonarza - mówił ks. bp Janusz Stepnowski.

Ks. bp. Tadeusz Bronakowski oceniał, że postać św. Brunona wciąż inspirowała do odkrywania chrześcijańskiego dziedzictwa tych ziem.

- Takie spotkania są bardzo potrzebne, bo pokazują nam nasze korzenie, naszą historię oraz historię chrześcijaństwa na tej ziemi. My z tego dziedzictwa korzystamy do dzisiaj oraz cieszymy się

tym, że nasza diecezja nosi właśnie imię świętego Brunona.

Wśród zaproszonych na konferencję naukowców byli prof. dr hab. Józef Dobosz (ze względu na chorobę nie dojechał, a jego wykład „Kościół polski w czasach Brunona z Kwerfurtu” odczytał ks. Krzysztof Chodkowski), oraz prof. dr hab. Tomasz Jasiński, który mówił o Świętym Brunonie z Kwerfurtu i jego piśmiennictwie.

Intrygujące miejsce

Druga część konferencji poświęcona była badaniom archeologicznym. Prowadzący je archeolodzy nie mają wątpliwości, że Stara Łomża jest inna niż wszystkie znane osady i grodziska i to nie tylko w regionie. Także wyniki nowych badań burzą dotychczasowe postrzeganie tego miejsca. Dr Sławomir Wadyl z Wydziału Archeologii Uniwersytetu Warszawskiego, który od dwóch lat bada Górę Królowej Bony mówi, że dokonany odkrycia są niespodzianką, przez którą musimy zmienić myślenie o tym miejscu.

Burzą naszą wizję, bo wydawało się wcześniej, że te podgrodzia są dość młode. Niektórzy nawet wskazywali XIII wiek, może XII. Wszystko wygląda na to, że te fortyfikacje powstały jeszcze w IX wieku. To dużo zmienia, przede wszystkim dlatego, że dotychczas wszyscy zakładali, że taki rozległy kompleks dwuhektarowy nie miał prawa powstać wcześniej niż przed końcem X wieku. Być może przed czasem, kiedy te tereny znalazły się w orbicie zainteresowania państwa wczesnopiastowskiego - mówił dr Sławomir Wadyl.

Antoni Smoliński, który przed laty przebadał Wzgórze św. Wawrzyńca, gdzie stał pierwszy kościół, a teraz prowadzi badania na wzgórzu Szur, pomiędzy Wzgórzem św. Wawrzyńca, a Górą Królowej Bony odkrył, zakopane pod ziemią pozostałości dużych kamiennych fundamentów - być może klasztoru. Wydobywana ceramika wskazuje, że obiekt ten miał zostać doszczętnie zniszczony w połowie XI w.

Dr Ewa Łukaszewicz, która od lat bada grodzisko w Truszkach Zalesiu, ok. 50 km na północ od Starej Łomży, wskazuje, że grodzisko było ważnym ośrodkiem polityczno-gospodarczym. Z badań wynika, że powstał on na początku X wieku i funkcjonował do ok. poł. XI w.

Archeolog Mieczysław Bienia prezentował wyniki badań wskazujących, że X-XI wieku zasiedlone były także nadrzeczne części obecnego miasta Łomża, okolice przy moście Hubala, ul. Zdrojowej oraz Żydowskiej, choć samo miasto powstało na tzw. gołym korzeniu w XIV stuleciu.

Archeolodzy wskazują, że tereny te przed tysiącem lat znajdowały się na szlaku handlowym z Azji Środkowej i Rusi Kijowskiej do Europy Północnej. Wskazują na to odnajdowane monety i przedmioty.

Konferencję zakończył ks. kan. mgr Marian Mieczkowski, proboszcz parafii katedralnej, opowiadając o historii świątyni obchodzącej w tym roku jubileusz 500-lecia istnienia.

Konferencja „Stara Łomża i jej okolice w czasach św. Brunona z Kwerfurtu” została zorganizowana przez Gminę Łomża w partnerstwie z Muzeum Diecezjalnym w Łomży, Muzeum Północno-Mazowieckim w Łomży oraz Centrum Kultury Gminy Łomża. Patronat honorowy nad konferencją objął biskup łomżyński Janusz Stepnowski.

10 mar 2026 10:45